

EMOCIONALNA INTELIGENCIJA: MODELI I MJERENJE 20 GODINA POSLIJE

Ljerka Hajncl

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

Područna služba Osijek

Kralja Zvonimira 1, 31000 Osijek

ljerka.hajncl@mirovinsko.hr

Dario Vučenović

Obiteljski centar Zadarske županije

Velebitska 6, 23000 Zadar

info@ocz.hr

Sažetak

Pregledni rad predstavlja analizu empirijskih istraživanja emocionalne inteligencije (EI) u posljednjih dvadeset godina. U znanstvenoj literaturi EI se najčešće određuje kao multidimenzionalni konstrukt koji se fokusira na odabrane specifične atribute ili globalnu integraciju tih atributa. Temeljni teorijski modeli EI razlikuju se po stajališta o njezinoj etiološkoj prirodi. U modelu Mayera i Saloveya EI je određena kao izvorna sposobnost koja se odnosi na interakcijske procese između emocija i kognicije. U kasnije nastalim teorijskim modelima (Goleman, Bar-On, Petrides), EI se određuje kao manifestacija kompozita ličnosti povezanih s emocijama. Prve usporedbe mjerenja EI sugerirale su da testovi EI i skale procjene mjere različite konstrukte te da se EI određena kao sposobnost treba razmatrati različito od EI određene kao crta ličnosti. Tvrdnju podržavaju dobivene niske ili nulte korelacije između skala procjene i testova učinka koji imaju namjeru mjeriti EI, čak i kada dolaze iz istog teorijskog okvira. Međutim, u novijim empirijskim istraživanjima podaci sugeriraju postojanje nekih zajedničkih elemenata u različitim konceptima. Na to upućuje relativna povezanost rezultata postignutih na različitim skalama procjene između atributa i kada dolaze iz etiološki suprotstavljenih modela. Štoviše, sadržajne analize sugeriraju da je zajednička dimenzija svih modela - sposobnost upravljanja emocijama – središnji dio kontinuuma od izvornih kapaciteta (emocionalna percepcija, emocionalno pamćenje), preko središnjih atributa (emocionalna znanja i emocionalne vještine) do crta ličnosti i manifestnih ponašanja (obilježja ličnosti povezana s emocijama).

Ključne riječi: emocionalna inteligencija, modeli, mjerenje

Emocionalna inteligencija (EI) je pojam koji su devedesetih godina prošlog stoljeća u psihologiju unijeli John Mayer i Peter Salovey (Salovey i Mayer, 1990),

postavkama o postojanju sposobnosti procesiranja emocionalnih informacija, kao konstrukta relativno nezavisnog od tradicionalnih kognitivnih sposobnosti i crta ličnosti. Pojava novog konstrukta EI nije izazvala veći odjek i zanimanje akademskih psihologa. Međutim, kada je Goleman (1995/1997) objavio knjigu “Emocionalna inteligencija” s podnaslovom “Zašto je važnija od IQ?” i koncept predstavio široj publici, praktički interes koji je pobudila bio je brz i intenzivan te je višestruko nadvladao znanstvene interese. Premda ni konstruktna ni prediktivna valjanost novog pojma EI nije bila empirijski potvrđena, Goleman (1997) joj je pridružio veliku vrijednost, što je kod većeg dijela znanstvenika izazvalo mnogo skepse i kritičnog razmatranja (Pfeiffer, 2001; Brody, 2004; Landy, 2005; Woodruffe, 2005). Snažni, gotovo eksponencijalni rast interesa za EI u praktičnom okruženju, imao je kolateralnu prednost jer je istraživače u psihologiji usmjerio na validaciju konstrukta EI. Nakon toga, u razdoblju od dvadeset godina teorijskih razmatranja i empirijske provjere, stvoren je opsežan znanstveni opus o EI i instrumentima za njeno mjerenje. Nove spoznaje trebale su prevenirati i demantirati brojne neutemeljene “teorije” koje su koristile “vrijednosti” EI u poslovnom svijetu i edukacijama, koje unatoč visoko proklamiranim ciljevima često nisu udovoljile ni znanstvenim kriterijima ni ciljevima pedagoške i radne prakse.

Modeli emocionalne inteligencije

U znanstvenoj literaturi EI se najčešće određuje kao multidimenzionalan konstrukt koji se fokusira na odabrane specifične atribute nazvane dimenzijama ili facetama ili/i integralni ukupan rezultat tih atributa. Dva su temeljna određenja EI koja se razlikuju po stajalištima o njezinoj etiološkoj prirodi (Averill, 2007). Jedna skupina autora tvrdi da je EI izvorna crta koja se može odrediti i pouzdano mjeriti kao intelektualna sposobnost, različita od crta ličnosti (Mayer, Caruso i Salovey, 1999). Druga skupina smatra da je EI manifestacija kompozita ličnosti bliskih kogniciji (Goleman, 1997; Bar-On, 2000) ili su potpuno čiste crte, integrirane u višerazinsku hijerarhiju ličnosti (Petrides i Furnham, 1999; Petrides, 2011). Zbog nužne znanstvene preglednosti Mayer, Roberts i Barsade (2008) predložili su, a neki autori prihvatili (Cherniss, 2010; Lindenbaum i Cartwright, 2010), podjelu teorijskih modela EI u dvije velike skupine na tzv. “miješane modele” EI i modele EI kao sposobnosti. Podjela je rezultat nastojanja zagovornika oba teorijska smjera da EI odrede kao samostalnu dimenziju koja je različita od crta ličnosti i inteligencije. Pri tome su zagovornici modela EI kao sposobnosti tvrdili da je EI konstrukt koji ima vrlo malu i nužnu povezanost s tradicionalno određenim crtama ličnosti (Mayer, Salovey i Caruso, 2004), ali je od njih relativno nezavisna. S druge strane, predstavnici tzv. “miješanih modela” prihvaćaju da je EI nova dimenzija iz područja ličnosti, ali se od drugih crta razlikuje po specifičnoj svezi s emocijama. U literaturi se može naći i podjela na modele EI kao crta ličnosti (engl. trait EI) i modele EI kao sposobnosti (engl. ability EI) (Petrides i Furnham, 2001). Međutim, na temelju

rezultata u recentnim istraživanjima konstruktne valjanosti EI, predložene klasifikacije mogu se smatrati dvojbenim. Rezultati testiranja hipoteza o (ne)povezanosti EI iz dva osnovna modela s mjerama kognitivnih sposobnosti i mjerama ličnosti, navode na zaključak da postavljena podjela na “miješane modele” i modele EI kao sposobnosti, sadržajno i nominalno nije opravdana (Fiori i Antonakis, 2011). Prvo, hipoteza o značajnoj odvojenosti konstrukta EI kao sposobnosti od drugih crta ličnosti, nije u potpunosti potvrđena. Day i Carroll (2004) te Schulte, Ree i Carretta (2004) nalaze visoku povezanost EI određene kao sposobnost s rezultatima na skalamama ugodnosti i dosljednu povezanost s emocionalnom stabilnošću, na sličnoj razini kao i s kognitivnim sposobnostima. Drugo, provjeravanje hipoteza po kojima EI kao crta ličnosti nije povezana s kognitivnim sposobnostima, nisu bile potvrđene u mjeri koja bi dopuštala zaključke o potpunoj odvojenosti ovih konstrukata (Bar-On, 2005). Ako bi se ovi nalazi potvrdili i u budućim empirijskim studijama, tada bi se moglo zaključiti da svi predloženi modeli EI imaju neke zajedničke odrednice s crtama ličnosti i kognitivnim sposobnostima, tj. svi bi mogli biti svrstani u “miješane” modele. Stoga se čini opravdano da se modeli EI prikažu kao pregledi tri najutjecajnije teorije prikazane u Enciklopediji primijenjene psihologije: model Mayera i Saloveya EI kao sposobnosti, Bar-Onov model emocionalno-socijalne inteligencije i Golemanov model emocionalnih kompetencija (Cherniss, 2004).

Mayer-Saloveyev model emocionalne inteligencije

Teorijske postavke Mayer-Saloveyeva modela EI proizašle su iz rezultata istraživanja iz razvojne, socijalne i psihologije ličnosti, koja sugeriraju snažan utjecaj emocija na kognitivne procese percepcije, pamćenja i različite forme rješavanja problema. U isto vrijeme u kognitivnoj psihologiji nastaju nove teorije inteligencije koje predlažu izdvojene sposobnosti samostalnog djelovanja inteligencije na funkcioniranje emocija (Gardner, 1993, Gardner, Kornhaber i Wake, 1999; Sternberg, 1999; 2005). Nalazi o postojanju samostalne sposobnosti percipiranja emocija kojima pojedinac dolazi do informacija za određenje prikladnog socijalnog ponašanja (Ekman, 1994; Izard, Schultz, Fine, Yougstrom i Ackerman, 2000; Oatley i Jenkins, 2007), dodatno su osnažile hipotezu o samostalnom funkcioniranju kognitivno-emocionalnog sustava. Interakcijske mentalne procese koji povezuju emocije i kogniciju istraživači su, prema osobnoj orijentaciji, nazivali znanje o emocijama, emocionalno pamćenje (Izard i sur., 2000) ili emocionalna inteligencija (Salovey i Mayer, 1990). Model Mayera i Saloveya (Salovey i Mayer, 1990) nazivaju model EI kao sposobnosti, zbog toga što su autori predložili jedinstveni koncept hijerarhijskih, zavisnih komponenti *kognitivno* definirane EI. U originalnoj verziji definirali su je kao sposobnost opažanja osobnih i emocija drugih, razlikovanja među njima i uporabu tih informacija u usmjeravanju mišljenja i akcija (Salovey i Mayer, 1990). Isti autori kasnije predlažu model EI kao sposobnosti u revidiranoj verziji (Mayer i Salovey, 1997/1999). EI određuju kao sposobnost brzog zapažanja, procjene i izražavanja emocija, sposobnost uviđanja i generiranja osjećaja koja olakšavaju

mišljenje, sposobnost razumijevanja emocija te sposobnost reguliranja emocija. U izvornom dinamičnom sustavu, razmjenom specifičnih informacija između emocija i kognicije, stvaraju se novi interaktivni i funkcionalno integrirani procesi koji čine novi grupni intelektualni faktor unutar socijalne inteligencije. Četiri temeljne dimenzije u modelu od presudne su važnosti za prilagođeno djelovanje pojedinca (Salovey i Mayer, 2004). Analiza izvornih znanstvenih studija, recentnih preglednih radova i nalaza meta-analiza, upućuje na to da veći dio istraživača pozitivno vrednuje koncept EI Mayera i Saloveya (George, 2000; Kulenović, Balenović i Buško, 2000; Takšić, Jurin i Cenić, 2001; Côté i Miners, 2006; Schulze, Wilhelm i Kyllonen, 2007; Harms i Credé, 2010), između ostalog jer je provjeravan faktorskim analizama, po kojima se čini opravdano zaključiti kako EI određena kao sposobnost ispunjava konceptualne, korelacijske i razvojne kriterije za inteligenciju.

Bar-Onov model emocionalno-socijalne inteligencije

Bar-Onov model emocionalno-socijalne inteligencije (ESI) nastao je na temelju suvremenih spoznaja iz teorija emocija, po kojima emocije imaju glavnu ulogu u razvoju temperamenta, kao i nalaza empirijskih istraživanja iz psihologije ličnosti, koja upućuju na globalnu povezanost crta ličnosti i stabilnih oblika emocionalnih iskustava. Bar-On (2000; 2001; 2005) smatra da su komponente EI osobine ličnosti, usko povezane sa sposobnošću prilagodbe pojedinca zahtjevima okoline, pri čemu su neke od tih osobina samo dijelom saturirane kognitivnim sposobnostima. ESI opisuje kao područje nekognitivnih *kompetencija i vještina* koje utječu na sposobnost čovjeka da se uspješno nosi sa stresom. Pet dimenzija naziva: interpersonalne vještine, koje uključuju empatiju, socijalnu odgovornost i interpersonalne odnose, intrapersonalne vještine, koje se odnose na asertivnost, svijest o emocijama, nezavisnost, samopoštovanje i samoaktualizaciju, prilagodljivost, u koju ubraja testiranje realiteta, fleksibilnost i rješavanje problema, upravljanje stresom povezano s tolerancijom na stres i kontrolu impulsa te opće raspoloženje, u koje uključuje facete optimizma i sreće. Kombinacija kompetencija i vještina u osnovi je uspješnog ljudskog ponašanja (Bar-On, 2005). Matthews, Zeindner i Roberts (2007) te Mayer, Salovey i Caruso (2008) smatraju da se određenjem emocionalnih kompetencija kao liste gotovo svih pozitivnih kvaliteta, osim kognitivne inteligencije, ne predstavlja nova varijabla inteligencije, nego konstrukt koji je samo drugačije formirana konglomeracija već postojećih atributa u tipologijama ličnosti. Bar-On (2005), suprotno, smatra da njegov model sadrži samostalne psihološke dimenzije, nezavisne od ostalih crta ličnosti. Međutim, do danas su samo Van Der Zee, Thijs i Schakel (2002) demonstrirali da je EI, određena kao nekognitivna kompetencija, različita od tradicionalnih crta. Umjereno pozitivni prosječni koeficijenti korelacije s ekstraverzijom, otvorenosti za iskustva, ugodnosti i savjesnosti, autentičnost i nezavisnost konstrukta ESI dovode u pitanje (Rhodes i Newman, 2006). Vrijednost dimenzija unutar modela ESI je u relativno zadovoljavajućoj prognostičkoj valjanosti instrumenata kojima ih nastoje mjeriti.

Golemanov model emocionalnih kompetencija

Model emocionalnih kompetencija, najčešće povezivan s radnim učinkom, konceptualno se pripisuje Golemanu (1997; 2000), a njegove empirijske nalaze Boyatzisu i Sali (Boyatzis i Sala, 2004; Boyatzis, 2006). Goleman je vještine potrebne za uspješnu prilagodbu podijelio na intrapsihičke, u koje ubraja samosvijest, upravljanje sobom i motivaciju, i interpsihičke, koji obuhvaćaju empatiju i socijalne vještine. Prema modelu emocionalne kompetencije su usvojene *vještine*, suštinske za prilagođeno funkcioniranje u socijalnom okruženju koje se uče i mogu razvijati. Golemanov model emocionalnih kompetencija nije prikazivan u znanstvenim časopisima, jer su podaci, koji bi bili temelj za provjeru teorije, osim bliskim Golemanovim suradnicima, drugim znanstvenicima uglavnom bili nedostupni. Goleman i većina teoretičara EI iz ove skupine, konstrukt, koji su početno nazivali emocionalna *inteligencija*, zamjenjuju nazivom emocionalne *kompetencije* (Goleman, 2006; Saarni, 1999, Thompson, 1998). Golemanove (Goleman, 2000) tvrdnje da je za uspjeh u nekoj aktivnosti EI dvostruko važnija od IQ, znanstveni empirijski nalazi nisu potvrdili. Premda je zaslužan za snažno poticanje interesa za konstrukt EI u praktičnom i organizacijskom okruženju, Golemana neki opisuju kao “žrtvu svog obećanja” (Howells, 2007, str. 85).

Mjerenje emocionalne inteligencije

U dvadesetogodišnjoj tradiciji mjerenja individualnih razlika u EI, danas se najčešće spominju metode procjene EI te metode mjerenja EI kao mentalne sposobnosti testovima učinka.

Metode procjene EI

Metode procjene EI nastale su na tradiciji upitnika koji su ispitivali individualne razlike u konstruktima bliskim EI, s početka devedesetih godina prošlog stoljeća. Razlikovali su se prema vrsti emocionalno-kognitivnog obilježja koje su imali namjeru mjeriti i/ili prema ciljanoj skupini za koju su smatrali da je to obilježje od važnosti. Nastali su upitnici emocionalne kreativnosti (Averill i Thomas-Knowles, 1991), meta-raspoloženja (Mayer i Gaschke, 1988), emocionalne svjesnosti (Lane, Reiman, Axelrod, Lang-Sheng, Holmes i Zeitlin, 1990), emocionalne kontrole u izazovnim situacijama (Roger i Najarijan, 1989), emocionalnog rukovođenja (Cooper i Sawaf, 1997). Na tragu ovih prvih ispitivanja različitih atributa bliskih emocijama, razvile su se mjerne ljestvice koje su eksplicitno nazvane mjerama EI ili mjerama emocionalnih kompetencija.

Ljestvice procjene emocionalno-socijalnih kompetencija

Među ljestvicama procjene emocionalno-socijalnih kompetencija, najpoznatiji je Bar-Onov Inventar emocionalnog kvocijenta (Emotional Quotient Inventory,

EQ-i; Bar-On, 1997). Upitnik se sastoji od 133 čestice svrstane u kompozit od pet širih kategorija: interpersonalne vještine, intrapersonalne vještine, prilagodljivost, upravljanje stresom te opće raspoloženje koje sadrže 15 subskala. Bar-On (2000) objavljuje zadovoljavajuće podatke o koeficijentima pouzdanosti upitnika (0,69 do 0,86). Matthews, Zeidner i Roberts (2002) su faktorskom analizom upitnika utvrdili nedosljednosti u predloženoj hipotetičkoj strukturi modela. Vrijednost upitnika je u relativno zadovoljavajućoj prognostičkoj valjanosti s radnim (Van Rooy i Viveswaran, 2004; Harms i Credé, 2010) i akademskim uspjehom (Bar-On, 2005). EQ-i ima više oblika poput EQ-i-360- verzija za višerazinsko procjenjivanje (Bar-On i Handley, 2003) ili EQ-YV- verzija za mlade (Bar-On i Parker, 2000). EQ-i se kao psihodijagnostički instrument može koristiti u istraživanjima, dijagnostici, selekciji i psihoterapijskim evaluacijama za procjenu emocionalnog i socijalnog funkcioniranja. Torontska skala aleksitimije (Toronto Alexithymia Scale - TAS - 20; Bagby, Parker i Taylor, 1994) upitnik je psihosomatskih obilježja koji se sastoji od 17 čestica. Namijenjen je mjerenju aleksitimije koja se određuje kao nesposobnost razlikovanja, imenovanja i izražavanja emocija (Sifneos, 1973). Konstrukt aleksitimije obrnuto je razmjeran konceptu EI te se u istraživačke svrhe može upotrijebiti kao mjera za utvrđivanje konstruktne valjanosti instrumenata EI (Kulenović, Buško i Jenjić, 2004).

Ljestvice procjene sposobnosti EI prema Mayer-Saloveyevu modelu

Ljestvice procjene sposobnosti EI su vrste upitnika u kojima se EI sadržajno određivala po modelu Mayera i Saloveya, ali se u njima, umjesto zadacima učinka, stupanj razvijenosti jedne ili više dimenzija određuje na temelju osobne procjene ispitanika ili zapažanja osoba u njegovu okruženju. Jedna od najpoznatijih skala iz ove skupine je Schutte-ova skala EI (Self report emotional intelligence test, SREIT, Schutte, Malouff, Hall, Haggerty, Cooper, Golden i Dornheim, 1998). Skala je sadrži 33 čestice, koje ispituju četiri razine sposobnosti EI. Faktorske analize SREIT-a nisu potvrdile onaj broj faktora koje upitnik konceptualno ima namjeru mjeriti. Dok Petrides i Furnham (1999) nalaze četiri faktora, Gignac, Palmer, Manocha i Stough (2005) nisu utvrdili postojanje faktora regulacije emocija drugih i faktor izražavanja emocija. Premda su istraživači zahtijevali dodatne provjere faktorske strukture SREIT-a (Brackett i Mayer, 2003) te njenih psihometrijskih i statističkih vrijednosti (Kulenović i sur. 2000), rezultati na SREIT-u mogu se razmatrati kao pokušaj procjene generalne EI i koristiti u istraživačke svrhe. Palmer i Stough (2001) publicirali su Swinburne test EI (Swinburne University Emotional Intelligence Test - SUEIT). U revidiranoj verziji, oblikovan je za primjenu u organizacijskom okruženju pod nazivom Genos EI (Palmer, Stough, Hamer i Gignac, 2009). Sastoji od 70 čestica, a konstruiran je za mjerenje emocionalne samosvijesti, izražavanja emocija, svijesti o emocijama drugih, emocionalnog rezoniranja, upravljanja emocijama drugih te samokontrole emocija. Tett, Fox i Wang (2005) konstruirali su Višedimenzionalnu skalu EI (Multidimensional Emotional Intelligence Scale - MEIA) sa 118 tvrdnji

i deset podskala, temeljenu na originalnom modelu Mayera i Saloveya, kojemu su pridružili nekoliko novih specifičnih dimenzija. U istraživačke svrhe često je primjenjivana Wong-Law EI skala (Wong-Law EI Scale - WLEIS – Wong, Wong i Law, 2007). WLEIS je samoizvještajna mjera EI sastavljena od 16 tvrdnji, konstruirana da mjeri samoprocjenu emocija, procjenu emocija kod drugih, uporabu emocija i regulaciju emocija koje predstavljaju dimenzije EI po revidiranom modelu Mayera i Saloveya.

Hrvatske ljestvice EI su istraživački instrumenti koji mjere neke od aspekata revidiranog modela Mayera i Saloveya (Mayer i Salovey, 1999). Uпитnik emocionalne kompetentnosti (UEK-45; Takšić, 2002) ima namjeru procjenjivati tri dimenzije pretpostavljenog modela: sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija, sposobnost izražavanja i imenovanja emocija i sposobnost upravljanja emocijama. UEK-45 procjenjuje EI kao sposobnosti, ali zbog čestih prigovora da se inteligencija može mjeriti jedino testovima sposobnosti, svrstavaju ih pod sintagmu “emocionalna kompetentnost” (Takšić, Mohorić i Munjas, 2006). Umjesto nedovoljno potvrđenog faktora facilitacije emocija (Brackett i Mayer, 2003; Matthews i sur., 2007), Takšić (2002) je na temelju faktorske analize, odvojio percepciju emocija od izražavanja emocija i ponudio ih kao dvije dimenzije, jednu koja pripada u produkciju emocija, a drugu u percepciju emocija (Scherer, 2007). Pouzdanost cijelog upitnika u različitim uzorcima kreće se od 0,88 do 0,92 (Takšić i sur., 2006; Hajnel, Takšić i Kuprešak, 2008; Hajnel, 2012; Vučenović, 2009; 2012). U Uпитniku regulacije i kontrole emocija (ERIK; Takšić, Arar i Molander, 2004), koji se sastoji se od 20 čestica, predmet mjerenja je procjena veličine učinka neugodnih emocija i raspoloženja na mišljenje, pamćenje i ponašanje pojedinca. Faktorske analize strukture ERIK-a pokazuju da prvi faktor čine čestice koje ispituju učinke emocija i raspoloženja na mišljenje i ponašanje. U drugi faktor svrstane su čestice pamćenja emocionalno saturiranih sadržaja, dok su se čestice trećeg faktora odnosile na kontrolu vlastitih emocionalnih reakcija (Takšić i sur., 2006).

Mjerenje emocionalne inteligencije kao sposobnosti testovima učinka

Problemi mjerenja ljestvicama samoprocjene potaknuli su istraživače na razvoj testova EI sa zadacima pronalaženja točnog odgovora u emocionalno – socijalnim situacijama (engl. ability EI tests). Prvi konstruirani test učinka koji je u svom nazivu imao pojam EI, je Multifaktorska skala EI (Multifactor Emotional Intelligence Scale – MEIS, Mayer i sur., 1999). MEIS se sastoji od 402 čestice kategorizirane u četiri dijela koji sadržajno korespondiraju sa svakom od četiri facete iz revidiranog Mayer i Saloveyeva modela EI. Eksplorativnom faktorskom analizom čestica u testu identificirana su tri kosokutna faktora: identifikacija emocija, upravljanje emocijama i razumijevanje emocija dok konfirmativnom faktorskom analizom autori potvrđuju četiri faktora (Caruso, Mayer, Salovey, 2002). Validirajući skalu u odnosu na vanjske kriterije, registrirane su značajne korelacije generalnog faktora

MEIS-a, s klasičnim testom verbalnog razumijevanja, svim aspektima empatije, dok je uspjeh u predikciji nekoliko ponašajnih kriterija bio znatno slabiji.

MEIS je kasnije modificiran u poznatiji, publicirani Mayer, Salovey, Caruso test EI (Mayer – Salovey - Caruso Emotional Intelligence Test, Version 2.0 - MSCEIT V2.0, Mayer, Salovey i Caruso, 2002). Test se kao psihodijagnostičko sredstvo može primjenjivati u prognozi devijantnih i ovisničkih ponašanja te psihološke dobrobiti. Sadrži 141 tvrdnju, koje su grupirane u četiri dimenzije: 1. percepciju i izražavanje emocija, 2. korištenje emocija kao pomoć u mišljenju, 3. razumijevanje emocija i 4. upravljanje emocijama. Svaka dimenzija sastavljena je od dvije podljestvice. Mayer i sur. (2004) demonstriraju visoku pouzdanost MSCEIT V2.0 za četiri dimenzije, u rangu od 0,80 do 0,91 i za cijeli test 0,91. U drugim istraživanjima nađeni su niži koeficijenti pouzdanosti koji osobito variraju kada se vrednuju pojedinačne dimenzije i facete testa (Weinberger, 2004; Hajncl, Takšić i Bošnjak, 2011; Hajncl, 2012; Vučenović, 2009; 2012). U prvim provjerama konstruktne valjanosti MSCEIT V2.0-a uspoređivali su se rezultati između subskale percepcije emocija s drugim mjerama sposobnosti percepcije emocija. Nowicki (2007) utvrđuje da je korelacija više skala percepcije emocija i dimenzije percepcije emocija u MSCEIT V2.0 dosljedno nula. Na niske korelacije utjecali su različiti oblici i specifične opcije unutar zadataka i relativno niska pouzdanost mjera koja može djelovati na smanjenje njihove povezanosti s vanjskim varijablama. Ispitivanjem faktorske strukture MSCEIT V2.0, autori testa dokazuju postojanje četiri faktora (Mayer, Salovey i Caruso, 2000; Mayer, Salovey, Caruso i Sitarenios, 2003). Drugi autori zaključuju da test nema jasnu faktorsku strukturu (Roberts, Zeidner i Matthews, 2001; Maul, 2012). Često se spominje problem samostalnosti dimenzije facilitacije emocija jer do sada nema ni jedne publicirane studije u kojoj se mogu naći dokazi za nezavisnost ovog faktora. U opsežnoj studiji o faktorskoj strukturi i valjanosti MSCEIT V2.0, Rossen, Kranzler i Algina (2008) potvrđuju da se u MSCEIT V2.0 ne mjere svi izvorno postulirani konstrukti te predlažu nužnu rekonstrukciju testa i teorije koja mu je u podlozi. Za razliku od faktorskih analiza, recentne analize interne strukture EI, provedene primjenom multidimenzionalnog modeliranja sukladno teoriji odgovora na zadatak, sugeriraju da nema empirijski utemeljenog razloga preferirati višedimenzionalni model jednodimenzionalnom modelu generalne EI (Maul, 2011). Međutim, ako se prihvati da test mjeri EI kao sposobnost i da može obuhvatiti raspone osnovnih integrativnih funkcija emocija i mišljenja, tada se jednim od najvećih problema testa smatra problem određivanja točnog odgovora. Pitanje točnog odgovora u testu EI je od velike važnosti jer se njime istražuje tko je emocionalno inteligentan, a na koje je do danas najteže dobiti odgovor. Brackett i Mayer (2003) navode da se točni odgovori u testu evaluiraju na pretpostavci da eksperti znaju odgovor ili da je točan odgovor ono oko čega se ljudi općenito slažu da je točno (konsenzus rješenja). Postavlja se pitanje, jesu li odgovori ovih skupina ekvivalentni, tj. pokušalo se saznati identificiraju li članovi nekog uzorka i eksperti s područja emocija iste odgovore u testu kao točne. Mayer i Geher (1996) smatraju

da su psiholozi eksperti u EI, što pretpostavlja da se znanje o emocijama prenosi u sposobnost točne procjene nečije EI, što ne mora biti empirijski potvrđeno. S druge strane, uporaba prosječnih odgovora standardizirane skupine penalizira emocionalno natprosječne pojedince i samo pretpostavlja da su članovi te skupine sposobni točno izraziti svaku emociju koju osjećaju.

U novije vrijeme uz MSCEIT V2.0 kao obećavajući navode se novi testovi EI kao sposobnosti, poput Situacijskog testa emocionalnog razumijevanja i upravljanja (Situational Test of Emotional Understanding – STEU and Management - STEM; MacCann i Roberts, 2008) i Mjera emocionalne inteligencije kao sposobnosti (Ability Emotional Intelligence Measure; AEIM; Warwick, Nettelbeck i Ward, 2010), a njihova vrijednost i obilježja još su u fazama ispitivanja.

U Republici Hrvatskoj konstruirano je nekoliko istraživačkih instrumenata za mjerenje EI kao sposobnosti. Test analize emocija (TAE; Kulenović i sur., 2000) izveden je u obliku testa učinka i namijenjen za mjerenje samo jedne od četiri sekundarne klase sposobnosti EI. Radi se o sposobnosti koju su Mayer i Salovey (1997) imenovali kao razumijevanje emocija, a Kulenović i sur. (2000) kao sposobnost razumijevanja kompleksnih emotivnih stanja. Test je sastavljen od 25 zadataka u kojima se od ispitanika traži da raspozna “sastojke emocionalne mješavine u zadanom pozitivnom ili negativnom afektivnom stanju” (Kulenović i sur., 2000, str. 27.). U svakom problemu od ispitanika se traži da pronađu dva najtočnija i dva najmanje ispravna rješenja pa test ima ukupno 100 zadataka. Utvrđena pouzdanost TAE je zadovoljavajućih vrijednosti ($\alpha = 0,79$). U analizi valjanosti, utvrđeno je da TAE ima određenu konstruktnu valjanost jer je nisko povezan s mjerom kognitivnih sposobnosti (0,23), a neka istraživanja upućuju na to da je neovisan o drugim nekognitivnim faktorima EI (Kulenović i sur., 2000; Jenjić, 2002). Ispitivanjem prognostičke valjanosti utvrđen je određeni samostalni doprinos TAE u objašnjenju akademskog postignuća (Kulenović i sur., 2000; Maslić Seršić, Vranić i Tonković, 2004). Test rječnika emocija (TRE-3; Takšić, Harambašić i Velemir, 2004) sa 102 zadatka ima namjeru ispitivati razumijevanje emocija analogno testu verbalnog faktora, samo što se podražajna riječ odnosi isključivo na emocije. Takšić i sur. (2006) te Vučević (2012) navode rezultate koji upućuju na zadovoljavajuću pouzdanost testa (na različitim uzorcima 0.87 – 0.93) te umjerenu korelaciju s testovima kognitivne inteligencije kao dokaz konvergentne valjanosti TRE-3. Test opažanja emocionalnog sadržaja u slikama (TOES; Takšić i sur., 2004) nastoji procijeniti individualne razlike u sposobnosti percipiranja emocija, a zadatak je ispitanika procijeniti izraženost svake od ponuđenih emocija na skali od pet stupnjeva.

Zaključci o mjerenju emocionalne inteligencije

U preko dvadeset godina istraživanja EI pitanje njezina mjerenja i dalje ostaje otvoreno. Najveći broj instrumenata za mjerenje EI operacionaliziran je u obliku ljestvica samoprocjene, što znači da će se problemi koji se odnose na uporabu lje-

stvica samoprocjene za bilo koje obilježje, odnositi i na samoprocjene EI. Osim poznatih problema s iskrivljavanjem odgovora, drugi problemi proizlaze iz teškoće kako utvrditi koliko se točno ljudi ponašaju u skladu s uvjerenjem o visini svoje sposobnosti EI. Treći problem kojem je upućeno najviše prigovora je pitanje mjerenja sposobnosti EI ljestvicama procjene. Najstroži zagovornici stajališta, da proces odgovaranja samoprocjenom konceptualno nije prihvatljiv za izravnu procjenu mentalne sposobnosti, naglašavaju da se rezultati u tim mjerama ne slažu s učincima u testovima maksimalnog učinka (Brody, 2004; Mathews i sur., 2007; Schulze i sur., 2007). Iste rasprave već su vođene u istraživanjima kognitivnih sposobnosti u kojima je utvrđeno da vrsta mjernog instrumenta određuje razinu postignuća. Samoprocjene inteligencije bile su minimalno povezane s učincima istih ispitanika u testovima intelektualnih sposobnosti (Paulhus, Lysy i Yik, 1998). Sličan postupak proveden je ispitivanjem konstruktne valjanosti EI. Usporedbom rezultata na testovima učinka EI, s rezultatima na skalama procjene EI, dobivene su neznajne korelacije (Brackett i Salovey, 2006). Brackett i Mayer (2003) razvili su Skalu samoprocjene EI – The Self-Rated Emotional Intelligence Scale temeljenu na modelu Mayera i Saloveya koju su Brackett, Rivers, Shiffman, Lerner i Salovey (2006) usporedili s rezultatima na MSCEIT V2.0 koji predstavlja operacionalizaciju konstrukta EI iz istog modela. Autori su utvrdili vrlo nisku razinu njihove međusobne povezanosti. Nadalje, i rezultati drugih studija upućivali su na vrlo male korelacije između upitnika procjene EI poput Bar-Onovog EQ- i Schutteova SREIT-a, s uspjehom na MSCEIT V2.0-u (Zeidner, Shani-Zaninovich, Mathews i Roberts, 2005). Četvrti problem ljestvica samoprocjene je u metodološkim sličnostima s ispitivanjima crta ličnosti. Većina korelacija samoprocjena EI s mjerama petofaktorskih dimenzija ličnosti, sugerira značajnu povezanost s emocionalnom stabilnošću, umjerenom do visokom povezanost s ugodnošću, savjesnošću i ekstraverzijom, a najviše s otvorenošću za iskustva (Mayer i sur. 2008). Dodatno, facete EI ispitane skalama procjene visoko koreliraju jedne s drugima, u nekim slučajevima i kada dolaze iz konceptualno suprotstavljenih modela EI. Zbog toga Cherniss (2010) zaključuje da empirijski nalazi o nepovezanosti atributa EI na skalama procjene emocionalnih kompetencija s rezultatima u testovima sposobnosti EI, više proizlaze iz metode ispitivanja, a manje iz konceptualnih polazišta.

Mjerenje EI testovima sposobnosti također je podvrgnuto kritici. Najteže primjedbe istraživača dolazile su za MSCEIT- V2.0. Kritičari negiraju da se tim testom uopće mjeri sposobnost. Roberts i sur. (2001) smatraju da su objektivne mjere EI u MSCEIT V2.0-u ustvari mjere konformiteta ispitanika, dok Brody (2004) ističe da je MSCEIT V2.0 test znanja o emocijama, a ne test sposobnosti rješavanja emocionalnih zadataka. Bänzinger, Grandjean i Scherer (2009) navode da MSCEIT V2.0 sadrži samo ekspresivne tvrdnje za koje se ne može tvrditi da su reprezentanti emocionalne sposobnosti. Upitnim se može smatrati i vrijednost mjerenja sposobnosti procjenjivanja, razumijevanja i upravljanja emocijama standardiziranim testom papir – olovka. Navedene sposobnosti i vještine očituju se u realnoj situaciji interak-

cijom licem u lice, u kojoj mnogi faktori ovise o prirodi interakcije među ljudima, kontekstu i višestrukim izvorima individualnih razlika. Zato je npr. ponekad teško precizno odrediti točan intenzitet sreće izražen pomoću nekog crteža koristeći se skalom od 1 do 5, gdje 1 znači da sreća uopće nije prisutna, a 5 da je u potpunosti prisutna. Intenzitet i složenost emocija u realnom svijetu ponekad idu u krajnosti koje takve ljestvice ne mogu obuhvatiti. Ako se na temelju rezultata u testovima EI, donose zaključci i odluke o daljnjem postupanju s ispitanikom i predviđaju vrijednosti vanjskih varijabli, tada je dobro praviti razliku između niza istraživačkih instrumenata, s jedne, i Bar-Onova EQ-i-a i MSCEIT-a, s druge strane, koji izradom i evaluacijom odgovaraju standardima za izradu psihodijagnostičkih instrumenata. Pitanje praktične korisnosti većine istraživačkih mjera EI neusporedivo je veći problem nego što bi njihovi autori htjeli prikazati, za što je Goleman (1997) najpoznatiji primjer.

ZAKLJUČAK

Nakon dvadesetogodišnjeg razdoblja istraživanja u znanstvenim su se raspravama iskristalizirala tri temeljna stajališta o EI: prvo, najstroži kritičari i skeptici tvrde da EI zapravo ne postoji, osim kao skup minornog dodatka drugim širokim konstruktima (Landy, 2005), da mjere učinka EI ispituju znanje o emocijama (Brody, 2004), a ne EI, te da su instrumenti EI često neprihvatljivi zbog upitnih psihometrijskih vrijednosti (Antonakis, 2004). Drugo, analitički orijentirana skupina znanstvenika prihvaća postojanje konstrukta EI, ali se kritički osvrću na pristupe u njegovu određenju, taksonomiji i mjerenju. Pri tome zahtijevaju revidiranje svih modela jer faktorske analize u većini slučajeva nisu potvrdile onaj broj faktora koje su testovi i upitnici konceptualno imali namjeru mjeriti. Istraživači ove skupine EI najčešće prikazuju kao krovni pojam za skup slabo povezanih dimenzija, s brojnim otvorenim pitanjima mjerenja i primjene (Matthews i sur. 2007). Treće, širom svijeta bilježi se izraziti rast broja znanstvenika koji smatraju da je EI konstrukt koji dodaje nešto novo i važno u konvencionalnom razumijevanju individualnih razlika čovjeka i njegovoj dobrobiti (Chamorro-Premuzic, Bennett i Furnham, 2007; Faria, Santos, Costa M. i Costa A. 2008; Toyota, 2008).

Analizom dosadašnjih modela mogu se utvrditi neke neosporne zajedničke pretpostavke EI koje bi mogle biti temelj budućih istraživanja. Prvo, zajedničko je svim modelima EI da emocije smatraju središnjom točkom ljudskog iskustva. Velika je Golemanova zasluga što je naglašavao da se emocije ne mogu zanemariti i nijekati, naprosto zato što pojedinac uvijek nešto osjeća (Goleman, 1997). Drugo, u svim modelima priznaje se postojanje individualnih razlika među pojedincima u sposobnosti opažanja i upravljanja emocijama. I treće, ove razlike utječu na kvalitetu života i uspješnu socijalnu prilagodbu. Ukratko, premda se pristupi razlikuju u fokusu svog istraživačkog interesa, u nekim dijelovima se nadopunjuju na kontinu-

mu od izvornog do manifestnog te je moguće da su modeli više kompatibilni nego isključivi. Sadržajna analiza pokazuje da je upravljanje osobnim i tuđim emocijama (Mayer i Salovey, 1999), podnošenje jakih emocija i kontrola impulsa (Bar-On, 2000), upravljanje emocijama kod sebe i drugih (Petrides, Furnham i Mavroveli, 2007), dijeljenje emocija (Tett i sur., 2005), jedna od zajedničkih dimenzija u različitim teorijskim postavkama EI. Drugim riječima, bez obzira smatramo li je dijelom mentalnih sposobnosti ili skupom preferiranih ponašanja, za prikladno socijalno ponašanje, upravljanje emocijama, smatra se nužnim dijelom zajedničkog konstrukta. I druga bilateralna i multilateralna prekrivanja između dimenzija iz različitih koncepata EI sugeriraju da se facete trebaju pročistiti od obilježja koja su već uključena u konceptualno bliske crte emocionalne stabilnosti, ugodnosti i dijelom ekstraverzije i precizno sjediniti u jedinstveni konstrukt. U daljnjem razvoju konstrukta EI može se poći od pristupa Mayera i Saloveya (1999), ali se i navedeni model treba podvrgnuti sustavnoj reviziji te njegove najsloženije dimenzije razmatrati kao vještine koje su temelj manifestnih oblika ponašanja. U psihometrijskim pristupima sugerira se da se internalna struktura EI, broj i vrsta dimenzija treba ispitati novijim psihometrijskim postupcima (Maul, 2011). Meta-analize prognostičke valjanosti različitih mjera EI pokazuju da su umjerene, ali dosljedno pozitivne s različitim kriterijima radne uspješnosti, gotovo na razini prognostičke vrijednosti crta ličnosti iz petofaktorskog modela (Van Rooy i Viswesvaran, 2004). Sve je veći broj shvaćanja da povezanost EI s nekim vanjskim kriterijima ovisi o moderacijskom, kompenzacijskom ili interakcijskom utjecaju situacijskih varijabli, drugih obilježja ličnosti kao i različitih metoda mjerenja EI.

Kritike su poželjne, ali nisu dovoljne da unište teoriju. Najvažnije bi bilo dalje je razvijati, koncentrirajući se na jasnije određenje onih pojedinaca za koje se može utvrditi da (ni)su emocionalno inteligentni. U tome najviše pomaže pristup selektivne analize obilježja osoba poznatih iz kliničke prakse koja nemaju sposobnost opažanja emocija, nemaju adekvatnu kontrolu emocija ili sposobnost izražavanja emocija. Isto tako predlaže se nastavak povezivanja sa suvremenim teorijama emocionalnog razvoja, kao i novim laboratorijskim neuropsihologijskim spoznajama o funkcioniranju integrativnih struktura CNS-a. Poželjno bi bilo da se EI jasnije odredi, ali u psihologijskim istraživanjima poznato je da upitni konstrukt vodi napretku i dostignuću (Kulenović i sur. 2006). Premda neki tvrde da se radi o još jednom ljudskom talentu koji proizlazi iz istog kognitivnog procesa (Landy, 2005), prema dosadašnjim empirijskim pokazateljima čini se da postoji izvjesna mogućnost da su neki procesni atributi EI novi i interesantni.

LITERATURA

Antonakis, J. (2004). On why "emotional intelligence" will not predict leadership effectiveness beyond IQ or the "Big Five": An extension and rejoinder. *Organizational Analysis*, 12, 171-182.

- Averill, J.R. (2007). Together again: Emotion and intelligence reconciled. U: G. Matthews, M. Zeidner, R.D. Roberts (Ur.), *The Science of emotional intelligence, knowns and unknowns* (49 -71). Oxford: University Press.
- Averill, J.R., Thomas-Knowles, C. (1991). Emotional creativity. U: T. Strongman (Ur.), *International review of studies on emotion* (269-299). London: Wiley.
- Bagby, R.M., Parker, J.D.A., Taylor, G.J. (1994). The twenty-item Toronto alexithymia scale – I. Item selection and cross-validation of the factor structure. *Journal of Psychosomatic Research*, 38, 33-40.
- Bänzinger, T., Grandjean, D., Scherer, K.R. (2009). Emotion recognition from expressions in face, voice, and body: The multimodal emotion recognition test (MERT). *Emotions*, 9, 691-704.
- Bar-On, R. (1997). *Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQ-i)*. Technical Manual, Toronto, Canada: Multi-Health Systems.
- Bar-On, R. (2000). Emotional and social intelligence: insights from Emotional Quotient Inventory. U: R. Bar-On, D.A. Parker (Ur.), *The handbook of emotional intelligence* (363-388). San Francisco: Jossey-Bass.
- Bar-On, R. (2001). Emotional intelligence and self-actualization. U: J. Ciarrochi, J. Forgas, J. Mayer (Ur.), *Emotional intelligence in everyday life: A scientific inquiry* (82-98). New York: Psychology Press.
- Bar-On, R. (2005). The Bar-On model of emotional-social intelligence. *Psicothema*, 17, 1-28.
- Bar-On, R., Handley, R. (2003). *The BarOn EQ-360: Technical manual*. Toronto, Canada: Multi-Health Systems.
- Bar-On, R., Parker, J.D.A. (2000). *Emotional Quotient Inventory: Youth Version™ (EQ-i:YV™)*. Toronto, Canada: Multi-Health Systems.
- Boyatzis, R.E. (2006). Using tipping points of emotional intelligence and cognitive competencies to predict financial performance of leaders. *Psicothema*, 18, 124-131.
- Boyatzis, R.E., Sala F. (2004). The emotional competence inventory (ECI). In G. Geher (Ur.), *Measuring emotional intelligence: Common ground and controversy* (147-180). New York: Nova Science Publishers.
- Brackett, M.A., Mayer, J.D. (2003). Convergent, discriminant, and incremental validity of competing measures of emotional intelligence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 1147-1158.
- Brackett, M.A., Rivers, S., Shiffman, S., Lerner, N., Salovey, P. (2006). Relating emotional abilities to social functioning: A comparison of performance and self-report measures of emotional intelligence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 780-795.
- Brackett, M.A., Salovey, P. (2006). Measuring emotional intelligence with the Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence test (MSCEIT). *Psicothema*, 18, 34-41.
- Brody, N. (2004). What cognitive intelligence is and what emotional intelligence is not? *Psychological Inquiry*, 15, 234-238.
- Caruso, D.R., Mayer, J.D., Salovey, P. (2002). Relation of an ability measure of emotional intelligence to personality. *Journal of Personality assessment*, 79, 306-320.
- Chamorro-Premuzic, T., Bennett, E., Furnham, A. (2007). The happy personality: Mediation role of trait emotional intelligence. *Personality and individual differences*, 42, 1633-1639.

- Cherniss, C. (2004). Intelligence, emotional. U: C.D. Spielberger, (Ur.), *Encyclopaedia of applied psychology*, (315-319). Oxford: Elsevier Academic Press.
- Cherniss, C. (2010). Emotional intelligence: Toward clarification of a concept. *Industrial and Organizational Psychology*, 3, 110-126.
- Cooper, R.K., Sawaf, A. (1997). *Executive EQ: emotional intelligence in leadership and organizations*. New York: The Berkley Publishing Group.
- Côté, S., Miners, C.T.H. (2006). Emotional intelligence, cognitive intelligence and job performance. *Administrative Science Quarterly*, 51, 1- 28.
- Day, A.L., Carroll, S.A. (2004). Using an ability based measure of emotional intelligence to predict individual performance, group performance and group citizenship behaviors. *Personality and Individual Differences*, 36, 1443–1458.
- Ekman, P. (1994). Strong evidence for universals in facial expressions: A Replay to Russell 's mistaken critique. *Psychological Bulletin*, 115, 268-287.
- Faria, L., Santos, N.L., Costa, M., Costa, A.C. (2008, July). *Emotional competence and level of satisfaction of Portuguese nursing and voluntary staff*. Paper presented at the 4th European Conference on Positive Psychology, Rijeka.
- Fiori, M., Antonakis, J. (2011). The ability model of emotional intelligence: Searching for valid measures. *Personality and Individual Differences*, 50, 329-334.
- Gardner, H. (1993). *Frames of mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Book.
- Gardner, H., Kornhaber M.L., Wake W.K. (1999). *Inteligencija: različita gledišta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- George, J.M. (2000). Emotions and leadership: The role of emotional intelligence. *Human Relations*, 53, 1027-1055.
- Gignac, G.E, Palmer, B.R., Manocha, R., Stough C. (2005). An examination of the factor structure of the Schutte self – report emotional intelligence (SSREI) scale via confirmatory factor analysis. *Personality and Individual Differences*, 39, 1029-1042.
- Goleman, D. (1997). *Emocionalna inteligencija*. Zagreb: Mozaik knjiga. (Izvorno izdanje tiskano 1995).
- Goleman, D. (2000). *Emocionalna inteligencija na poslu*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Goleman, D. (2006). *Social intelligence*. New York: Bantam.
- Hajnc, Lj. (2012). *Emocionalna inteligencija i stilovi rukovođenja*. Neobjavljen doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Hajnc, Lj., Takšić, V., Bošnjak, M. (2011). *Comparison of general and expert scoring methods for correct answers in emotional management branch of the MSCEIT based on the results in two different samples*. Paper presented at the III International Congress on Emotional Intelligence, Opatija.
- Hajnc, Lj., Takšić, V., Kuprešak, T. (2008, Sept.). *The role of emotional intelligence in various domains of well-being*. Paper presented at the 4th European Conference on Positive Psychology, Rijeka.
- Harms, P.D., Credé, M. (2010). Emotional intelligence and transformational and transactional leadership: A meta-analysis. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 17, 5-17.

- Howells, G.N. (2007). Emotional intelligence and leadership. U: S. Jensen, C. Kohn, S. Rilea, R. Hannon, G.N. Howells (Ur.), *Emotional intelligence: A Literature review* (81-119). Dostupno na: <http://www.pacific.edu/Documents/library/acrobat/EI%20Lit%20Review%202007%20Final.pdf>
- Izard, C.E., Schultz, D., Fine, S.E., Yougstrom, E., Ackerman, B.P. (2000). Temperament, cognitive ability, emotional knowledge, and adaptive social behavior. *Imagination, Cognition and Personality*, 19, 305-330.
- Jenjić, D. (2002). *Emocionalna inteligencija (EI) u odnosu na dob, spol i aleksitimiju: prilog validaciji konstrukta emocionalne inteligencije*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Kulenović, A., Balenović, T., Buško, V. (2000). Test analize emocija: jedan pokušaj objektivnog mjerenja sposobnosti emocionalne inteligencije. *Suvremena psihologija*, 3, 27-48.
- Kulenović, A., Buško, V., Jenjić, D. (2004). Može li Torontska skala aleksitimije (TAS-20) izmjeriti aleksitimiju odraslih i adolescenata? *Suvremena psihologija*, 7, 77-94.
- Landy, F. (2005). Some historical and scientific issues related to research on emotional intelligence. *Journal of Organizational Behavior*, 26, 411-424.
- Lane, R.D., Reiman, E.M., Axelrod, B., Lang-Sheng, Y., Holmes, A., Zeitlin, S.B. (1990). The levels of emotional awareness scale: A cognitive–developmental measure of emotion. *Journal of Personality Assessment*, 55, 124-134.
- Lindebaum, D., Cartwright, S. (2010). A critical examination of the relationship between emotional intelligence and transformation leadership. *Journal of Management Studies*, 47, 1317-1342.
- MacCann, C., Roberts, R.D. (2008). New paradigms for assessing emotional intelligence: theory and data. *Emotion*, 8, 540-551.
- Maslić Seršić, D., Vranić, A., Tonković, M. (2004). Prilog validaciji dva hrvatska instrumenta za mjerenje emocionalne inteligencije. *Suvremena psihologija*, 7, 231-243.
- Matthews, G., Zeidner, M., Roberts, D.R. (2007). Emotional intelligence: consensus, controversies, and questions. U: G. Matthews, M. Zeidner, D.R. Roberts (Ur.), *The science of Emotional Intelligence: Knowns and Unknowns*. Oxford: University Press.
- Matthews, G., Zeidner, M., Roberts, D.R. (2002). *Emotional Intelligence: Science and Myth*. Cambridge: A Bradford Book.
- Maul, A. (2011). Examining structure of the emotional intelligence at the item-level: New perspective, new conclusions. *Cognition and Emotion*, 8, 1-44.
- Maul, A. (2012). The validity of the Mayer-Salovey-Caruso emotional intelligence test (MSCEIT) as a measure of emotional intelligence. *Emotion Review*, 1, 1- 26.
- Mayer J.D., Salovey, P., Caruso, D. (2004). Emotional intelligence: theory, finding, and implications. *Psychological Inquiry*, 15, 197-215.
- Mayer, J.D., Caruso, R.D., Salovey, P. (1999). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, 27, 267-298.
- Mayer, J.D., Gaschke, Y.N. (1988). The *experience* and meta-experience of mood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 102-111.
- Mayer, J.D., Geher, G. (1996). Emotional intelligence and the identification of emotion. *Intelligence*, 22, 89-113.

- Mayer, J.D., Roberts, R.D., Barsade, S.G. (2008). Human abilities: Emotional intelligence, *Annual Review of Psychology*, 9, 507-536.
- Mayer, J.D., Salovey, P. (1999). Što je emocionalna inteligencija? U: P. Salovey, D.J. Sluyter (Ur.), *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija – pedagoške implikacije* (19-55) (prijevod B. Jakovljević). Zagreb: Educa. (Izvorno izdanje tiskano 1997).
- Mayer, J.D., Salovey, P., Caruso, D. (2000). Models of emotional intelligence. U: R. Sternberg (Eds), *Handbook of Intelligence* (396-420), Cambridge: University Press.
- Mayer, J.D., Salovey, P., Caruso, D.R. (2002). *The Mayer–Salovey–Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT) Technical manual*. Toronto, Canada: Multi-Health Systems.
- Mayer, J.D., Salovey, P., Caruso, D.R. (2008). Emotional intelligence: new ability or eclectic traits? *American Psychologist*, 63, 503-517.
- Mayer, J.D., Salovey, P., Caruso, D.R., Sitarenios, G. (2003). Measuring emotional intelligence with the MSCEIT V2.0. *Emotion*, 3, 97-105.
- Nowicki D.J. (2007). *A manual for the DANVA tests*. Emory: University Press.
- Oatley, K., Jenkins, J.M. (2007). *Razumijevanje emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Palmer, B., Stough, C. (2001). *Workplace SUIET: Swinburne university emotional intelligence test-descriptive report*. Melbourne: Swinburne University, Organizational Psychology Research Unit.
- Palmer, B., Stough, C., Hamer, R., Gignac, G.E. (2009). Genos emotional intelligence inventory: A measure designed specifically for workplace applications. U: C. Stough, D. Saklofoske, J. Parker (Ur.), *Assessing emotional intelligence: Theory, research and applications* (103-119). New York: Springer.
- Paulhus, D.L., Lysy, D., Yik, M. (1998). Self-report measures of intelligence: Are they useful as proxy measures of IQ? *Journal of Personality*, 64, 525-555.
- Petrides, K.V. (2011). Ability and trait emotional intelligence. U: Chamorro-Premuzic, T., Furnham, A., von Stumm, S. (Ur.), *The Blackwell-Wiley Handbook of Individual Differences* (657-678). New York: Wiley.
- Petrides, K.V., Furnham, A. (1999). On the dimensional structure of emotional intelligence. *Personality and individual differences*, 29, 313-320.
- Petrides, K.V., Furnham, A. (2001). Psychometric investigation with reference to established trait taxonomies. *European Journal of Personality*, 15, 425-448.
- Petrides, K.V., Furnham, A., Mavroveli, S. (2007). Trait emotional intelligence – moving forward in the field of EI. U: G. Mathews, M. Zeidner, R.D. Roberts (Ur.), *The science of emotional intelligence: knowns and unknowns* (151-196). Oxford: University Press.
- Pfeiffer, S.I. (2001). Emotional intelligence: popular but elusive construct. *Roper Review*, 23, 138-143.
- Rhodes, D., Newman, A. (2006). *Is emotional intelligence worthwhile? Assessing incremental validity and adverse impact*. Dostupno na: <http://psychology.tamu.edu/posters/SIOP%202006%20poster.pdf>
- Roberts, R.D., Zeidner, M., Matthews, G. (2001). Does emotional intelligence meet traditional standards for an intelligence? Some new data and conclusion. *Emotion*, 1, 196-231.
- Roger, D., Najarijan, B. (1989). The construction and validation of a new scale for measuring emotion control. *Personnel and Individual Differences*, 10, 845-853.

- Rossen, E., Kranzler, J.H., Algina, J. (2008). Confirmatory factor analysis of the Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test V2.0 (MSCEIT). *Personality and Individual Differences*, 44, 1258-1269.
- Saarni, C. (1999). *The development of emotional competence*. New York: The Guilford Press.
- Salovey, P., Mayer, J. (2004). Emotional Intelligence. U: P. Salovey, M.A. Brackett, J.D. Mayer (Ur.), *Emotional intelligence: Key readings on the Mayer and Salovey model* (1-27). New York: Dude Publishing.
- Salovey, P., Mayer, J.D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185-211.
- Scherer, K.R. (2007). Component models of emotion can inform the quest for emotional competence. U: G. Mathews, M. Zeidner, R.D. Roberts (Ur.), *The science of emotional intelligence: knowns and unknowns* (101-126). Oxford: University Press.
- Schulte, M.J., Ree, M.J., Carretta, T.R. (2004). Emotional intelligence: Not much more than g and personality. *Personality and Individual Differences*, 37, 1059-1068.
- Schulze, R., Wilhelm, O., Kyllonen, P.C. (2007). Approaches to the assessment of emotional intelligence. U: G. Mathews, M. Zeidner, R.D. Roberts (Ur.), *The science of emotional intelligence: knowns and unknowns* (199-229). Oxford: University Press.
- Schutte, N.S., Mlouff, J.M., Hall, L.E., Haggerty, D.J., Cooper, J.T., Golden, C.J., Dornheim, L. (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 25, 167-177.
- Sifneos, P.E. (1973). The prevalence of "alexithymic" characteristics in psychosomatic patients. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 22, 255-262.
- Sternberg, R.J. (1999). *Uspješna inteligencija: Kako praktična i kreativna inteligencija određuju uspjeh u životu*. Zagreb: Barka.
- Sternberg, R.J. (2005). *Kognitivna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Takšić, V. (2002). Upitnici emocionalne inteligencije (kompetentnosti) UEK. U: Lacković Grgin, K., A. Proroković, V. Čubela, Z. Penezić (Ur.), *Zbirka psiholoških skala i upitnika*, 1, (27-41). Zadar: Filozofski fakultet.
- Takšić, V., Arar, Lj., Molander, B. (2004). Measuring Emotional Intelligence: Perception of Affective Content in Art. *Studia Psychologica*, 46, 195-202.
- Takšić, V., Harambašić, D., Velemir, B. (2004). *Vocabulary emotions test (VET): contribution to divergent validity of emotional intelligence*. Paper presented at 28th International congress of Psychology, Beijing.
- Takšić, V., Jurin, Ž., Cenić, S. (2001). Operacionalizacija i faktorsko-analitička studija konstruktne emocionalne inteligencije. *Psihološke teme*, 8-9, 95-109.
- Takšić, V., Mohorić, T., Munjas, R. (2006). Emocionalna inteligencija: teorija, operacionalizacija, primjena i povezanost s pozitivnom psihologijom. *Društvena istraživanja*, 4-5, 729-752.
- Tett, R.P., Fox, K.E., Wang, A. (2005). Development and validation of a self-report measure of emotional intelligence as a multidimensional trait domain. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 851-888.
- Thompson, R.A. (1998). Emotional competence and development of self. *Psychological Inquiry*, 9, 308-309

- Toyota, H. (2008). *The person that eases your mind ("Ibasyo") and emotional intelligence in interpersonal adaptation*. Paper presented at the 4th European Conference on Positive Psychology, Rijeka
- Van der Zee, K., Thijs, M., Schakel, L. (2002). The relationship of emotional intelligence with academic intelligence and the Big Five. *European Journal of Personality*, 16, 103-125.
- Van Rooy, D.L., Viswesvaran, C. (2004). Emotional intelligence: A meta-analytic investigation of predictive validity and nomological net. *Journal of Vocation Behavior*, 65, 71-95.
- Vučenović, D. (2009). *Emocionalna inteligencija, stilovi roditeljskog odgoja i depresivnost kod adolescenata*. Neobjavljen magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Vučenović, D. (2012). *Emocionalna inteligencija i obrada emocionalnih sadržaja u različitoj dobi*. Neobjavljen doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Warwick, J., Nettelbeck, T., Ward, L. (2010). AIEM: A new measure and method of scoring abilities-based emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 48, 66-71.
- Weinberger, L.A. (2004). *An examination of the relationship between emotional intelligence and leadership style*. Paper presented at the Academy of Human Resource Development International Conference, Austin.
- Wong, C.S, Wong, P.M., Law, K.S. (2007). Evidence on the practical utility of Wong's emotional intelligence scale in Hong Kong and Mainland China. *Asia Pacific Journal of Management*, 24, 43-60.
- Woodruffe, C. (2005). Emotional factors as selection criteria. U: A. Evers, N. Anderson, O. Smith-Voskuijil (Eds), *The Blackwell Handbook of Personnel Selection* (199-219). Oxford: Blackwell Publishing.
- Zeidner, M., Shani-Zaninovich, I., Matthews G., Roberts, R.D. (2005). Assessing emotional intelligence in gifted and non-gifted high school students: Outcomes depend on the measure. *Intelligence*, 33, 369-391.

EMOTIONAL INTELLIGENCE: THEORY AND MEASUREMENT 20 YEARS AFTER

Summary

This review presents an analysis of research on the theory and measurement of emotional intelligence (EI) covering the last two decades. Empirical findings taken by EI researchers have shown that EI emerges as a multifaceted construct focused on selected specific attributes or the integrative sum of these attributes. The basic theoretical models of EI differ in the views on its etiological nature. In Mayer and Salovey's theoretical framework, EI is defined as a generic type of mental ability which relates to interactions between emotions and cognitions. Later developed conceptions of EI (Goleman, Bar-On, Petrides) incorporate qualities such as personality traits that rela-

te to emotional functioning. Initial evidence of EI measurement showed that ability instruments and trait scales appear to be measuring disparate constructs. Therefore a consensus was agreed upon that trait EI may be studied separately from ability based EI. This assertion is supported most clearly by the weakness or lack of convergence among objective tests of EI and self-report questionnaires. Recently, evidence shows that there could be common elements in the various models. This has been proven by empirical findings on moderate correlation between self-report measures even if they are operationalized from different EI concepts. Moreover, contextual analysis suggests that all models constitute one core component – the ability to manage emotions – as the central part of the continuum from preexisting capacities (emotional perception, emotional memory) through mediate attributes (emotional knowledge, emotional skills) and finally to personality and manifested behaviors (personality traits connected with emotions).

Key words: emotional intelligence, models, measurement

Primljeno: 16. 04. 2013.

